

3. Стављање тежишта на разумевање политике

1. Увод: шта ученици треба да науче?

Циљ ЕДЦ/ХРЕ је да омогући учествовање ученика у процесима доношења одлука које утичу на њихове интересе и заједницу у целини.

Могу активно деловати тек онда када сам донео одлуку, односно када знам шта желим. Нешто више аналитички гледано, морам прво препознати и одредити приоритете својих интереса или донети суд о неком питању, конфликту или проблему и одлучити који правац деловања подржавам. Доношење суда, опет, захтева разумевање, а разумевање захтева поуздане информације.

Ученици би зато требало да разумеју важне политичке теме – како због њих самих (учење „о“ политици), тако и због стицања компетенција које им омогућавају независност при предузимању потребних корака: прикупљање информација, анализа и разумевање политичког питања или проблема и доношење суда. Ово потом омогућава младом грађанину да учествује и активно делује (учење „за“ демократско учествовање).

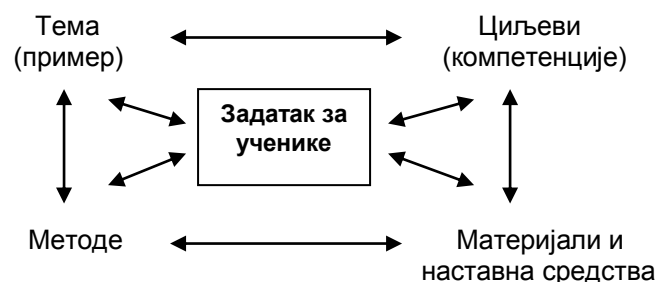
2. Задатак и кључна питања о разумевању политике

2.1 Задатак наставника у ЕДЦ/ХРЕ

У свим областима учења и подучавања, не само у ЕДЦ/ХРЕ, ученици најбоље схватају комплексне теме проучавајући добро одабране примере. Приручници за наставнике основних и средњих школа у овој едицији ЕДЦ/ХРЕ (Приручници II-V) следе то начело у сваком поглављу и приказују различите могуће приступе. Приручници такође показују да се ови примери могу издвојити из контекста управљања школама или било којег нивоа политичког одлучивања – у зависности од узраста ученика, доступног материјала и жељеног исхода учења.

Ови примери се у суштини могу сврстати у две категорије – 1. анализа политичког проблема или теме, или 2. анализа процеса политичког одлучивања. Наставник треба да одлучи који примери су одговарајући и појасни који материјал је већ доступан или се може прибавити.

Задатак наставника ЕДЦ/ХРЕ је да повеже следеће елементе у планирању низа часова о политици:

Планирање часа није могуће без разматрања свих ових елемената учења и подучавања и њиховог повезивања. Промена једне позиције утицаће на друге. Са друге стране, тема се може променити да би се постигао одређени циљ и обрнуто.

2.2 Кључна питања

- Шта би моји ученици требало да знају после ове наставне јединице? Шта би требало да разумеју и буду у стању да објасне другима?
- Које критеријуме би требало да буду у стању да примене у процени одређеног политичког питања?
- На који начин могу оценити развој њихових компетенција?
- На који начин се ученици могу ослонити на своје искуство у свакодневици или у школи да би разумели политику?
- Како ученици доживљавају политичко одлучивање?
- Које актуелне теме утичу на ученике?
- Које актуелне теме ученици могу разумети?
- Да ли су те теме повезане са управљањем школом или са политиком на локалном, регионалном, националном или интернационалном нивоу?
- У којој мери су ученици свесни да је одређена тема у њиховом интересу?
- Како могу подстаћи своје ученике да учествују у избору теме?
- Које медије или материјале ћу изабрати за представљање различитих мишљења о теми?
- Какав допринос ученици могу дати?
- Које задатке ћу дати ученицима да раде самостално јер су у стању да тако раде, а и пожељно је?
- Које кључне концепте ученици могу применити на одређену тему или питање?
- Које је моје мишљење? Који су ми критеријуми били приоритетни при доношењу сопственог суда?
- Како да будем сигуран да нећу надвладати ученицима убеђујући их да прихвате моју тачку гледишта?
- На који начин моји ученици могу активно деловати – самостално?

Радни материјал 1: Како да обрадим тему политике у настави ЕДЦ/ХРЕ?

Ученици би у оквиру ЕДЦ/ХРЕ требало да науче како да разумеју политику. Али шта је то политика? Шта чини једну тему политичком? Следећи пример може послужити као увод.

Пример

Градић у руралном подручју има школу коју похађају не само ученици из тог градића, већ и они који живе до 20 км удаљености. Ти ученици користе организовани превоз аутобусом од својих домова до школе. Општинска управа помаже породицама са нижим приходима, посебно ако имају двоје или више деце у школи. Те породице добијају попуст на цену карте од 25% до 75%.

Економска криза је довела до значајног пада пореских прихода. Представници општинске управе сада расправљају о смањењу потрошње да би се што је више могуће избегло финансирање узимањем кредита. Неки утицајни политичари и коментатори су предложили смањење помоћи за аутобуски превоз ученика или чак њено потпуно укидање. Они сматрају да би укупно смањење потрошње било значајно, али да би утицало на велики број породица које би незнатно осетиле разлику. Међутим, многи родитељи се не слажу са тим мишљењем и желе да систем помоћи породицама остане непромењен.

Ова прича је измишљена, али вероватно прилично уобичајена за расправе о смањивању јавне потрошње у доба рецесије. Који су политички елементи у овој причи?

Тродимензионални модел политике

Могуће су различите дефиниције концепта политике. Уобичајена дефиниција, корисна за учење и подучавање примењује тродимензионални модел политике:

- питања/садржај,
- процеси одлучивања и
- институције.

Димензија политичких питања: у политици, људи се залажу за своје интересе или начине утврђивања и решавања проблема или дилема. Да би изразили своје заједничке интересе, људи се понекад организују у групе. Дебате и контроверзе су уобичајене у политици; оне одражавају различите интересе и мишљења у плуралистичком друштву и не треба их се плашити ако се решавају мирним путем.

Димензија политичког одлучивања: проблеми у политици су неодложни, они утичу на интересе заједнице као целине или велике групе људи. Они захтевају активно деловање, тако да свака расправа мора довести до одлуке и, као последица тога, до деловања.

Институционална димензија политике односи се на оквир у којем се политика одвија. Колика је моћ коме дата? Како се одржавају избори? Како се доносе закони? Која права има опозиција у скупштини? Како појединци и интересне групе утичу на те политичке процесе? Зато ова димензија укључује устав, правила и законе који дефинишу начине мирног решавања политичких питања у демократским процесима одлучивања. Шири концепт обухвата и димензију културе, вредности и ставова који управљају политичким понашањем грађана.

Кључна питања из три политичке перспективе

Поменуте три димензије нам пружају поглед на политику из различитих углова. То помаже увођењу реда у често комплексне политичке теме. Свака од ове три политичке перспективе

води до занимљивих кључних питања. Питања која су овде постављена служе као пример и требало би да буду прилагођена случају који се разматра.

Димензија политичких питања	Одговори		
Који проблем се мора решити?	Опасност повећања јавног дуга у време економске рецесије		
Ко је укључен и које интересе или циљеве заступа?	Локални политичари: избегавање кредитасмањењем јавне потрошње Породице са ниским приходима: наставак помоћи за породице којима је она потребна		
Која су људска права у питању?	Једнакост и недискриминација Право на образовање Право на социјалну заштиту		
Која су решења предложена или се разматрају да би се решио проблем?	Смањивање или укидање помоћи породицама за превоз школским аутобусом		
Димензија политичког одлучивања			
Ко учествује у процесу одлучивања?	Политичари	Коментатори у медијима	Породице
Ко се међусобно слаже или не слаже?	Сагласност у предлагању смањења помоћи породицама		Супротстављање смањењима
Колико различити учесници могу да утичу на коначну одлуку?	Директан приступ члановима локалне скупштине		Могу пронаћи подршку међу суграђанима или у медијима
Ко има већу, а ко мању моћ?	Зависи. Пример не даје одговор на ово питање.		
Ко има веће или мање шансе за стварање већине?	Политичари могу прилично лако пронаћи већину у скупштини; али, ако је одлука непопуларна, могли би да изгубе подршку на следећим изборима и зато треба да буду опрезни.		
Институционална димензија (оквир)			
Која кључна начела из Устава или законодавства су релевантна или се примењују?	Систем кочница и равнотежа, владавина права, социјална сигурност, слобода медија, слобода изражавања (родитељи)		
Који су релевантни међународни и/или регионални стандарди из области људских права?	Универзална декларација о људским правима (1948) Европска конвенција о људским правима (1950) Конвенција о правима детета (1989)		
Које су политичке институције укључене и колика је њихова моћ у одлучивању?	Градска / општинска скупштина као законодавац		
Које законе и правна начела треба применити?	Пример не даје ту информацију; међутим, ово је стандардно питање које увек треба да буде укључено		

Како ова анализа доприноси ЕДЦ/ХРЕ?

Структурирана и систематична анализа политичке теме помаже наставнику у припреми часова ЕДЦ/ХРЕ, а ученицима у разумевању политике.

Наставник:

- може одлучити да ли ће се усредсредити на само једну димензију, користећи причу као што је ова како би показао на који начин функционишу политичке институције, како се доносе политичке одлуке или шта је то је политичко питање и како се може решити;
- може искористити ову причу као игру доношења одлука у којој ученици играју различите улоге и преговарају о решењу;
- развија вештину препознавања одговарајућих материјала о актуелним темама у медијима.

Ученици:

- развијају способност разумевања и одабира информација о политичким темама, процесима одлучивања и политичким институцијама;
- уче да постављају питања која усмеравају њихову анализу;
- уче како да се баве сложеним темама фокусирајући се на њихове поједине делове и анализирајући их из различитих углова.

Радни материјал 2: Како могу подстаћи ученике у просуђивању о политичким темама?

Један од главних циљева ЕДЦ/ХРЕ је да омогући ученицима учешће у јавном животу заједнице и у политици. Да би активно деловали у том правцу, ученици морају знати шта желе да постигну; циљеви и стратегије политичког учешћа су засновани на анализи и процени.

Како онда наставници ЕДЦ/ХРЕ могу подстаћи ученике у процени политичких питања? Ученици непрестано доносе судове о политичким питањима и одлукама, можда емоционално, можда интуитивно. Како ученици могу развити студиознији приступ политичком просуђивању?

Који су одговарајући критеријуми политичког просуђивања?

Иста (претходно приказана) прича се користи као пример за демонстрирање како се критеријуми политичког просуђивања могу супротстављати или балансирати. Користећи исти пример, два радна материјала показују како се политичка тема може проучавати из различитих углова. Политичко просуђивање се усмерава на димензију политичких тема (види претходни радни материјал) испитујући је детаљније.

Пример

Градић у руралном подручју има школу коју похађају не само ученици из тог градића, већ и они који живе до 20 км удаљености. Ти ученици користе организовани превоз аутобусом од својих домова до школе. Општинска управа помаже породицама са нижим приходима, посебно ако имају двоје или више деце у школи. Те породице добијају попуст на цену карте од 25% до 75%.

Економска криза је довела до значајног пада пореских прихода. Представници општинске управе сада расправљају о смањењу потрошње да би се што је више могуће избегло финансирање узимањем кредита. Неки утицајни политичари и коментатори су предложили смањење помоћи за аутобуски превоз ученика или чак њено потпуно укидање. Они сматрају да би укупно смањење потрошње било значајно, али да би утицало на велики број породица које би незнатно осетиле разлику. Међутим, многи родитељи се не слажу са тим мишљењем и желе да систем помоћи породицама остане непромењен.

Ова прича је измишљена, али вероватно прилично уобичајена за расправе о смањивању јавне потрошње у доба рецесије. Како овај проблем треба сагледати?

Општинска управа мора покушати да оствари два циља, што је тешко постићи истовремено.

1. Породицама са ниским примањима је потребна помоћ; то указује да је одређени део буџета намењен олакшицама за породице.
2. Управа мора решити проблем смањења пореских прихода у време рецесије, а тиме се јавља питање у којој мери потрошња, укључујући и породичне олакшице, треба да буде смањена.

Наведени циљеви су у нескладу будући да њихово остварење искључује једно друго. Док први захтева потрошњу, други захтева штедњу. Могући излаз - финансирање задуживањем - има озбиљне нежељене последице. Он пружа краткорочно олакшање, али отплаћивање камата и главнице по правилу оптерећује јавне финансије. Поред тога, финансирање задуживањем може допринети инфлацији.

Два основна критеријума за просуђивање политичких одлука

У демократској држави, различите могућности при доношењу одлука процењују не само политички лидери него и грађани. Само у таквом уређењу грађани могу подржати или се

супротставити одлукама владе.

Политичко просуђивање можемо схватити као процес конструктивистичког размишљања који личи на унутрашњу дебату. Различити говорници у нама самима предлажу различите вредности или начела која доводе до различитих одлука. Појединац је као судија који слуша све говорнике, процењује или суди о јачини њихових аргумената, а онда доноси пресуду која отвара пут активном деловању. Идеални пример расправе унутар нас самих о политичкој теми породичних повластица можемо замислити на следећи начин.

Први говорник

„Наша заједница је посвећена људским правима и интегрисала је многа људска права у наш устав. Она укључује право на образовање³⁵ и одговарајући животни стандард.³⁶ Породице уживају посебну заштиту државе. Породице служе друштву као целини кроз преузимање одговорности за подизање младих генерација. Због тога смо обавезни да водимо посебну бригу о породицама са ниским примањима. Зато захтевам да се олакшице за школски аутобус не смањују, посебно у овим тешким временима.“

Други говорник

„Преузимање одговорности за заједницу значи да морамо утврдити проблеме и опасности које нам прете и омогућити њихово решавање. Средњорочно посматрано, не можемо потрошити више него што зарађујемо. Ако нам порески приходи падају, исто се мора догодити и са нашом потрошњом. Чинимо породицама услугу ако финансирамо њихове олакшице узимањем кредита. Међутим, сви они, посебно њихова деца, мораће да отплате свој део увећан за камате. Ефикасно решење нашег финансијског проблема користиће свима. Зато захтевам смањивање потрошње до нивоа који омогућава избегавање кредита и тражим да и породице дају свој допринос.“

Више говорника може преузети „унутрашњу говорницу“ изражавајући још неке ставове. Трећи говорник може, на пример, размотрити жељени и нежељени дугорочни утицај одлуке на одрживост. Какав је утицај на планету, интересе и животне услове следеће генерације, на привредни раст или на групе на дну социјалне лествице?

Две основне перспективе политичког просуђивања

Прва два говорника су се залагала за различита схватања одговорности. Дефиниција одговорности првог говорника била је нормативна, заснована на систему вредности људских права. Сиромаштво представља озбиљно нарушавање људског достојанства и зато држава не сме смањити помоћ породицама са ниским приходима. Дефиниција одговорности другог говорника није била заснована на вредностима већ на сврсисходности. Важно је ефикасно решење горућег проблема, а табуи који одвлаче пажњу од приоритета нису прихватљиви.

Трећи говорник се бави аспектима које су навела претходна два говорника разматрајући дугорочне последице одлуке.

Једноставно речено, људи желе да се власт према њима односи хумано и да имају право гласа о вођењу земље (први говорник), а желе и ефикасно и квалитетно управљање (други говорник).

Расправе могу водити у ћорсокак ако се говорници ослањају на различите референтне тачке као што су вредности и сврха. Оба гледишта су оправдана на свој начин, али тешко се могу помирити ако се не повежу просуђивањем.

Политичко просуђивање у настави ЕДЦ/ХРЕ

У школи, ученици примењују своја права на слободу мисли и уверења.³⁷ Зато су ученици који су пажљиво саслушали своју „унутрашњу дебату“ слободни у одлучивању. Наставник не би

³⁵ Протокол Европске конвенције о људским правима (20. март 1952), члан 2.

³⁶ Универзална декларација о људским правима (10. децембар 1948), члан 25.

³⁷ Конвенција о правима детета (20. Новембар 1989), чланови 13, 14; Европска конвенција о људским правима (4. новембар 1950), чланови 9, 10.

требало да интервенише као следећи говорник у том процесу процењивања и тиме наводи мишљење ученика на „исправну” одлуку;³⁸ у демократској политици нико није власник апсолутних стандарда просуђивања у циљу дефинисања исправне одлуке. Посебно наставник не би требало да држи моралне придике или наводи ученике да активно делују на одређени начин или да делују уопште. Та одлука је на ученицима, не на наставнику.

Ученици су дакле слободни у свом избору критеријума. Требало би да их буду свесни када разматрају свој политички став. То је велики корак напред у поређењу са ставовима заснованим на емоцијама или интуицији („добро” или „лоше”). На још напреднијем нивоу, могу дати разлоге свог избора критеријума.

У сваком случају, ученици треба да схвате да се у политици морају доносити одлуке, а самим тим је и недоношење одлука такође одлучивање. Зато није довољно да ученици слушају своју унутрашњу дебату и отпусте своје говорнике без доношења одлуке. Када разматрају супротстављене циљеве, као што је овде случај, ученици у суштини треба да:

- одреде приоритете, односно да одлуче да ли да задрже породичне олакшице или усвоје политику смањења јавне потрошње;
- пронађу компромис: у овом случају то би значило блаже смањење породичних олакшица и умерена кредитна потрошња; пажљивијим размишљањем о начину трошења смањеног буџета, тако да они којима је то најпотребније и даље добијају помоћ, техничким детаљима се даје нови значај у светлу људских права.

Различите методе, али не све, подстичу ученике у пажљивом разматрању питања политичког просуђивања. Оне обухватају:

- пленарне седнице – критичко размишљање, дебате и дискусије;
- писане радове уз повратне информације наставника или другова из разреда;
- учење засновано на задацима после којег следи испитивање и дискусија.

Теме које наставник изабере требало би да пруже уверљив избор контроверзних ставова и буду у оквиру могућности ученика, односно не претерано компликоване. Актуелне теме буде заинтересованост код ученика, али захтевније су јер су и наставници и ученици ту пионири на неистраженом терену.

³⁸ Видети радни материјал о професионалној етици наставника ЕДЦ/ХРЕ у овом приручнику (Први део, Поглавље 3, одељци 5.1-5.3).